

2. Лісовець, О. В. (2018). Особливості становлення і розвитку самостійності дитини у дошкільному віці. *Наукові записки НДУ ім. М. Гоголя. Психолого-педагогічні науки* [українською мовою].
3. Головін, С. Ю. (2000). *Словник практичного психолога*. Київ [українською мовою].
4. Монтессорі, М. (2023). *Освіта і мир*. Київ [українською мовою].
5. Удіна, О. М. (2008). *Виховання самостійності дошкільників в образотворчій діяльності*. Київ. Інститут проблем виховання АПН України [українською мовою].

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ ТА МОРАЛЬНОЇ СВІДОМОСТІ УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ

УДК 159.922.378

Шпортун Оксана Миколаївна,
д.психол.н., проф. кафедри психології КЗВО
«Вінницька академія безперервної освіти»
Мамадалієва Лілія Володимирівна,
студентка спеціальності 053 Психологія КЗВО
«Вінницька академія безперервної освіти»

***Анотація.** У статті окреслено психологічні особливості взаємозв'язку емоційного інтелекту та моральної свідомості учнівської молоді. Розглянуто дефініцію ключових понять і проаналізовано результати теоретичних наукових розвідок представленої проблематики.*

***Ключові слова:** емоційний інтелект; емоційна обізнаність, моральна свідомість, саморегуляція.*

Актуальність дослідження. У сучасному світі де швидко змінюються технології та соціальна цінність, моральна свідомість має велике значення для формування суспільства, а особливо для молодого покоління. Емоційний інтелект – це здатність розпізнавати, розуміти і керувати своїми власними емоціями, а також емоціями інших людей.

Емоційний інтелект може вплинути на розвиток цих моральних якостей, щоб він почав учням розуміти і керувати своїми емоціями, розвивати співчуття з іншими людьми та будувати позитивні міжособистісні стосунки. Зважаючи на те, що учні професійних закладів освіти готуються до вступу на ринок праці і майбутнього професійного середовища, важливо, щоб вони мали не лише технічні навички, але й моральні цінності, які формують їх стати успішними та етичними професіоналами. Вивчення впливу емоційного інтелекту на розвиток моральної свідомості учнівської молоді може мати практичне значення для педагогів та спеціалістів у галузі професійної освіти. Вони можуть впроваджувати програми з розвитку емоційного інтелекту, спрямовані на підвищення моральних якостей учнів (Журавльова Н. П., 2007).

Аналіз останніх досліджень і публікацій з проблеми. Теорія емоційно-інтелектуальних здібностей Дж. Майєра, Д. Карузо, теорія емоційного інтелекту Р. Бар-Она представляють цікаві рішення багатьох теоретичних і практичних проблем емоційного інтелекту. Д. В. Люсин, Е. Л. Носенко, Н. В. Коврига, О. І. Власова, Г. В. Юсупова, М. А. Манойлова, Т. П. Березовська, А. С. Петровська та інші вчені працювали над проблемою в рамках вітчизняної психології.

Проблеми розвитку моральної свідомості особистості висвітлено в багатьох працях з філософії та етики (Р. Азімова, Р. Апресян, А. Гусейнов, О. Дробницький, В. Малахов, О. Спіркін, О. Титаренко, Д. Шимановський), педагогіки (Є. Бондаревська, В. Гурін, М. Красовицький, О. Сухомлинська) та психології (М. Боришевський, Б. Братусь, С. Максименко, В. Москалець, Р. Павелків, М. Савчин, Є. Суботський, С. Тищенко, Н. Яцюк). Вивченням закономірностей функціонування, механізмів моральної самосвідомості займалися такі вчені як: Л. Божович, М. Боришевський, Л. Виготський, Л. Колберг, В. Крутецький, Ж. Піаже, та ін. Аналіз наукових джерел дозволяє стверджувати, що моральна самосвідомість як одне з найважливіших психологічних утворень самосвідомості не є стійкою структурою особистості,

а її становлення залежить від умов їхнього виховання, моральної компетентності (А. Гармаєв, Е. Козлов, Л. Орбан-Лембрик).

Мета наукової публікації. Під час вивчення даної проблеми було встановлено, що сучасна наука містить більше теоретичних знань, аніж практичних досліджень за даною темою. Саме тому було вирішено провести теоретичне дослідження взаємозв'язку емоційного інтелекту та моральної свідомості учнівської молоді.

Завдання статті. Узагальнити теоретичний аналіз матеріалу проблеми емоційного інтелекту як чинника формування моральної свідомості учнівської молоді.

Методи так методики дослідження. Для вирішення поставлених завдань нами були застосовані: теоретичні методи: аналіз, синтез, узагальнення.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сьогодні у психології спостерігається інтерес до вивчення емоційного інтелекту як конструкта, який дає можливість формувати взаємини між людьми на основі розуміння власних емоцій і почуттів, так і емоцій і почуттів оточуючих людей (Д. Гоулман; Дж. Мейер; П. Селовей та ін.). Сучасними психологами розглядаються різні аспекти емоційного інтелекту: проблеми вимірювання та застосування на практиці (Л. Колісник; Д. Люсін та ін.) та інші.

У 1983 році у монографії Говарда Гарднера «Frames of mind» вперше з'явилося поняття емоційний інтелект, де було запропоновано переглянути тлумачення поняття інтелект. У 1990 році у науковій психології П. Селовеєм та Дж. Мейєром вперше був запроваджений термін «емоційний інтелект», а також була розроблена перша і найбільш відома модель емоційного інтелекту.

За Д. Гоулманом, емоційний інтелект є сукупністю чинників, які дають людині можливість відчувати, контролювати свій настрій і імпульсивні прояви і досягати успіху в повсякденному житті.

На думку американського психолога Н. Холла налагодити конструктивний діалог і взаєминим допоможе емоційний інтелект, а саме розуміння відмінностей між позитивними і негативними емоціями (Носенко, Е. Л., 2010).

Науковці Д. Люсін, Е. Носенко вважають, що емоційний інтелект – це форма ставлення людини до світу, в якому вона може здійснювати успішну життєдіяльність, ставлення до інших людей і до себе. Завдяки цьому відбувається взаємодія з внутрішнім світом, або здатність людини розуміти свої та чужі емоції та управляти ними. Здатність розуміти емоції передбачає, що людина усвідомлює наявність емоційного переживання; що може назвати емоцію, що розуміє причини цієї емоції, і наслідки, до яких вона може привести. Здатність управляти емоціями означає, що людина може контролювати інтенсивність емоцій і зовнішнє вираження емоцій, а також за необхідності викликати певні емоції тощо (Носенко, Е. Л. 2003).

Дослідники виокремлюють також і певні види емпатії: емотивну, пізнавальну, предикативну, поведінкову. Емотивна емпатія передбачає емоційний відгук на будь-які прояви почуттів з боку інших. Як правило, відбувається сприймання емоціогенної ситуації, зараження емоціями іншої людини, проявляється здатність відчувати її емоційне благополуччя чи неблагополуччя. Пізнавальна емпатія забезпечує розуміння емоційних переживань, осмислення внутрішнього стану іншої людини. У наслідок цього може проявлятися здатність передбачати емоційні реакції інших людей (предикативна емпатія), а також співпереживання чи співчуття, які можуть спонукати до сприяння, емоційної підтримки (Журавльова Н. П., 2007).

Водночас, емпатія розглядається як умова розвитку моральної свідомості особистості її емоційної зрілості, механізм просоціальної поведінки, структурна складова емоційного інтелекту, яка полягає у здатності розпізнавати емоції інших людей, що, у свою чергу, сприяє кращій соціальній адаптації особистості в суспільстві. Проте, проблема взаємозв'язку

особливостей розвитку емоційного інтелекту особистості з емпатією, зокрема з емпатійними ставленнями у соціумі ще потребує подальшого вивчення.

Отже, емоційний інтелект є складним психічним утворенням, яке має одночасно і когнітивну, і емоційну, і особистісну природу, а одним з основних механізмів його розвитку та актуалізації є емпатія. Емпатія є ключовим психологічним механізмом, який забезпечує здатність людини розуміти й управляти емоціями інших людей. З огляду на це, проаналізуємо теоретичні підходи до дослідження природи емпатії, її розвитку в учнівської молоді та розкриємо особливості взаємозв'язку емоційного інтелекту з емпатією (Челало, С., 2015).

Моральна свідомість, на думку Р. Павелківа, є культурологічним і психологічним феноменом, який виступає важливою складовою суспільного та індивідуального буття людини. Вона є одним із компонентів свідомості, що відображає ступінь асиміляції особистістю суспільної моралі, засвоєння, інтерпретації, а також розвитку людиною моральних принципів.

За визначенням М. Савчина, мораль – це сукупність регуляторів належної поведінки, через які людина проявляє себе як «самосвідоме та вільне створіння». Уявлення про мораль формується у процесі осмислення правильної поведінки, що базується на ідеальному понятті обов'язку.

Д. Фельдштейн визначає моральну свідомість наступним чином: «під моральною свідомістю маємо на увазі відображення у свідомості людини принципів і норм моралі, які регулюють взаємовідносини людей, їх ставлення до суспільної справи, до суспільства» (Носенко, Е.Л., 2003).

Емоційний компонент моральної свідомості є своєрідною внутрішньою мірою моральної сприйнятливості особистості, виявлення її здатності переживати глибоке задоволення у зв'язку з поведінкою (інших людей та своєю власною), в якій реалізується норма моральності або переживання незадоволення, обурення, коли ці норми порушуються. У структурі моральної свідомості емоційний компонент несе на собі основне психологічне навантаження, тому що в ньому виявлена сутність суб'єктивного ставлення

особистості до моральних норм та вимог. У ньому не треба шукати джерело спонукальної функції моральної свідомості.

Щодо емоційного компоненту моральної свідомості, то основними його елементами виступають моральні почуття – почуття, в яких виявляється стійке ставлення людини до суспільних подій, до інших людей, до самої себе. Їх джерелом є спільне життя людей, їх взаємини, боротьба за досягнення суспільних цілей. До них відносяться почуття симпатії та антипатії, уподобання й відчуженості, поваги та презирства, вдячності й невдячності, любові та ненависті. Серед моральних почуттів особливо варто виокремити почуття товариства і дружби, патріотизму, почуття обов'язку та совісті (Челало С., 2015).

Перспективи подальших досліджень. Перспективами подальших досліджень є комплексне емпіричне дослідження взаємозв'язку емоційного інтелекту та моральної свідомості учнівської молоді.

Висновки. Емоційний інтелект включає в себе навички управління власними емоціями, розуміння емоцій інших людей, ефективну комунікацію та вміння вирішувати конфлікти. Моральна свідомість, зі свого боку, передбачає розуміння етичних принципів, моральних цінностей та поведінки, що відповідає соціальним нормам.

Емоційний інтелект має велике значення для формування моральної свідомості учнівської молоді. Здатність управляти власними емоціями готова уникати конфліктів, адаптуватися до змін і керувати стресовими ситуаціями. Розуміння емоцій інших людей сприяє розвитку емпатії та співпереживання, що є компонентами моральної свідомості. Ефективна комунікація, яка впливає з емоційного інтелекту, сприяє формуванню міжособистісних взаємодій на основі поваги, толерантності та чуйності. Це сприяє розвитку моральних цінностей, таких як взаємодопомога, справедливість і відповідальність. Учні, які володіють високим рівнем емоційного інтелекту, здатні краще розуміти наслідки своїх дій і прийняти морально обґрунтовані

рішення. Вони більші до морального аналізу ситуацій і урахувати етичні аспекти у своїх діях.

Список використаної літератури.

1. Журавльова Н. П. (2007) Психологія емпатії: Монографія. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, с. 328. [українською мовою].
2. Носенко Е. Л. (2010). Сучасні напрями зарубіжної психології: психологія особистості: підручник. Вид-во ДНУ, с. 264. [українською мовою].
3. Носенко Е.Л. (2003). Емоційний інтелект: концептуалізація феномену, основні функції. Монографія. Вища школа. с. 126. [українською мовою].
4. Челало С. (2015) Емоційний інтелект у контексті розвитку особистості.: С. 232 с. [українською мовою].

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ДЕСТРУКТИВНИХ КОПІНГІВ ТВОРЧИХ ОСОБИСТОСТЕЙ

УДК: 159.923

Яцюк Марія Валеріївна,
*кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри психології
КЗВО «Вінницька академія безперервної освіти»*
Усата Олеся Віталіївна,
*студентка спеціальності «Психологія»,
КЗВО «Вінницька академія безперервної освіти»*

Анотація. У статті проаналізовано поняття копінг-стратегій як важливих факторів підтримання адаптаційної здатності людини та збереження її психічного здоров'я. Викладено результати емпіричного дослідження специфіки та закономірностей копінг-поведінки творчих особистостей. Встановлено, що деструктивне вирішення труднощів та проблемних ситуацій у митців пов'язане з надмірною вимогливістю до себе, схильністю ігнорувати життєві негаразди, ухиленням від відповідальності та нездатністю приймати та використовувати складнокомбіновані